

12. november 2009

Bankový sektor na Slovensku vs. finančná a hospodárska kríza

Pripravil: Juraj Franek

Bankový sektor v SR nebol zasiahnutý finančnou krízou, ale nemôže sa ubrániť rizikám vyplývajúcim z hospodárskej krízy

Súčasná globálna kríza, ktorá je považovaná za najhoršiu krízu uplynulých desaťročí, výrazne zasiahla aj ekonomiku Slovenska. Pôvod krízy siaha na finančné trhy (prevažne v USA) a stoja za ňou faktory ako morálny hazard pri poskytovaní úverov, neúnosné zadlžovanie sa, špekulácie na finančných trhoch, tvorba neprehľadných finančných derivátov, či nedostatočná regulácia. Je preto pochopiteľné, že v prvej fáze krízy (tzv. finančná kríza) bol bankový sektor celosvetovo najvýraznejšie zasiahnutou časťou ekonomiky. Finančná kríza však nezostala izolovaná v bankovom sektore, ale cez kanál agregátneho dopytu a negatívnych očakávaní sa preliala aj do reálnej ekonomiky (tzv. hospodárska kríza). Takmer všetky rozvinuté krajiny sú zasiahnuté recesiou, ktorá je spojená s poklesom hospodárskej aktivity, zvyšovaním nezamestnanosti a rastúcou platobnou neschopnosťou podnikateľských subjektov ako aj obyvateľstva. Hospodárska kríza sa tak dostáva naspäť do bankového sektora, ktorý po určitej stabilizácii čelí ďalšej vlně rizík vyplývajúcej z neschopnosti subjektov uhrádzať svoje záväzky.

Slovenský bankový sektor sa z medzinárodného pohľadu vyznačuje viacerými špecifikami a aj vplyv finančnej a hospodárskej krízy na neho je z časti iný, ako bol vplyv krízy na bankový sektor v USA alebo ostatných krajinách eurozóny. **Možno povedať, že bankový sektor na Slovensku nebol zasiahnutý finančnou krízou takmer vôbec, avšak nemôže sa ubrániť rastúcim rizikám vyplývajúcim z hospodárskej krízy.**

Bankový sektor vs. finančná kríza

Finančná kríza sa na svetových trhoch začala prejavovať už koncom roka 2007, kedy začal prudký a kontinuálny prepád akciových trhov a za jej vyvrcholenie možno považovať bezprecedentný pád investičnej banky Lehman Brothers v októbri 2008. Prejavom finančnej krízy boli obrovské straty mnohých významných bankových inštitúcií s následnou nutnosťou ich záchrany kapitálovými injekciami zo strany vlád jednotlivých krajín. Príčinou rozsiahlych strát v tejto fáze bola hlavne angažovanosť bánk na vlastníctve a obchodovaní s tzv. toxickými sekuritizovanými aktívami. Straty vyplývajúce z platobnej neschopnosti klientov kvôli poklesu dopytu a rastúcej nezamestnanosti neboli v tejto fáze rozhodujúce.

Slovenský bankový sektor bol finančnou krízou zasiahnutý len okrajovo, čo dokumentuje v roku 2008 viaceré ukazovateľov: **stále relatívne vysoký zisk sektora, vysoké tempo rastu úverov, stabilné úrokové sadzby z novoposkytnutých úverov ako aj stabilné sadzby na medzibankovom trhu, či sterilizačná pozícia NBS.** Príčinami priaznivého stavu sektora bol **výrazný hospodársky rast ekonomiky, dlhodobá obozretná politika bánk pri poskytovaní úverov, nízka medzinárodná integrácia bankového sektora, čo spolu vyústilo do nízkej expozície voči rizikovým aktívam.**

Ziskovosť bankového sektora kontinuálne rastie od roku 2000, kedy bola dokončená hlavná časť reštrukturalizácie bankového sektora. Za rok 2008 dosiahol sektor čistý zisk prevyšujúci 0,5 mld. EUR., čo je približne štvornásobok zisku v porovnaní s rokom 2000. Podstatnou skutočnosťou vzhľadom na finančnú krízu bol fakt, že zisk bankového sektora dosiahol aj v roku 2008 približne rovnakú úroveň ako v roku 2007 a neprejavili sa tak výrazné straty, resp. prepady ziskov, ktoré zaznamenali v roku 2008 banky v USA a v ostatných krajinách eurozóny.

Zisk

Vývoj ziskovosti bankového sektora, objemu vkladov a úverov v SR (mld. EUR)									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
zisk bankového sektora*	0,15	0,30	0,39	0,38	0,41	0,46	0,59	0,58	0,55
objem úverov*	11,7	9,3	9,7	10,6	11,6	14,1	17,5	21,0	24,8
objem vkladov*	16,9	18,8	21,7	23,2	24,9	23,5	26,4	30,0	35,2

* vklady a úvery k 31.12., zisk za kalendárny rok

zdroj: NBS

Prejavy zdravého vývoja počas finančnej krízy:

Rast úverov

Prejavom dobrej kondície bankového sektora počas finančnej krízy bol aj pomerne vysoký medziročný rast úverov podnikom, rovnako ako aj rast úverov domácnostiam vo vzťahu ku kapitálovej primeranosti bánk. Tieto rasty aj v druhej polovici roku 2008 dosahovali hodnoty okolo 20%, aj keď na medzimesačnej báze začalo dochádzať k ochladzovaniu úverovej aktivity.

Stabilné úrokové sadzby

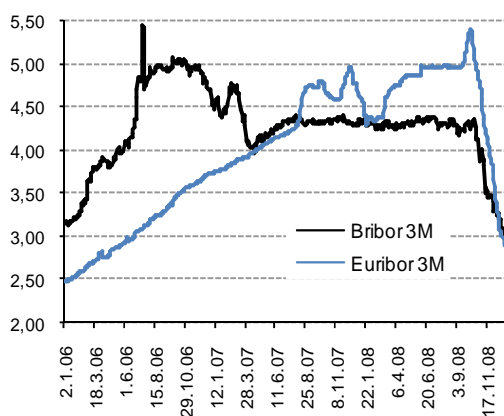
O stabilnej situácii v slovenskom bankovom sektore svedčili aj relatívne stabilné úrokové sadzby z novoposkytnutých úverov. Tieto sa dlhodobo pohybovali medzi 6,5% až 8,5%. Ani situácia v roku 2008 sa nevyznačovala výrazným rastom sadzieb, pričom ku koncu roka došlo k ich poklesu v súlade s poklesom základnej sadzby centrálnej banky (pokles o 1,75 p.b. v roku 2008 zo 4,25% na 2,50%).

Relatívne pozitívna bola popri ziskovosti sektora aj likvidita bánk. Krátkodobá úroková miera na medzibankovom trhu (3 mesačný Bribor) bola veľmi stabilná až do septembra 2008, pohybuje sa okolo základnej sadzby NBS. Následný pokles reflektoval znižovanie základnej sadzby NBS. Krátkodobá úroková sadzba v eurozóne (3 mesačný Euribor) sa na rozdiel od medzibankovej sadzby SR dostala až k 5,5%, pričom táto hodnota bola do značnej miery teoretická, keďže medzibankový trh v eurozóne fungoval v druhej polovici roku 2008 za neštandardných podmienok a banky si kvôli obavám z neprehľadnej situácie navzájom nepožičiavali.

Prebytok likvidity

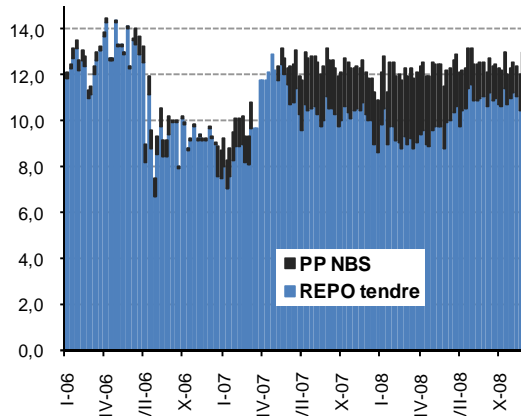
Vysokú likviditu bankového sektora SR odrzkadľovala aj sterilizačná pozícia NBS, ktorá sa počas trvania finančnej krízy pohybovala relatívne stabilne okolo 12 mld. EUR a v súvislosti s krízou nebol zaznamenaný úbytok likvidity. Sterilizačná pozícia zahŕňala sterilizačné dvojtyždňové repo obchody NBS a pokladničné poukážky NBS s lehotou splatnosti 84 dní. Vzhľadom na prebytok likvidity na slovenskom bankovom trhu NBS už dlhšie obdobie nevykonávala refinančné repo obchody. Pokladničné poukážky NBS a sterilizačné repo tendre predstavovali veľmi likvidný zdroj prostriedkov, ktorý banky v prípade akýchkoľvek problémov s likviditou mohli použiť.

Vývoj krátkodobých úrokových mier BRIBOR 3M a EURIBOR 3M do konca roku 2008 (%)

Zdroj: Reuters

Sterilizačná pozícia NBS (mld. EUR)

Zdroj: MF SR, NBS

Príčiny nízkej expozície slovenských bánk voči rizikovým aktívam

Za priaznivou situáciou v bankovom sektore počas finančnej krízy stála nízka expozícia voči rizikovým aktívam spôsobená viacerými faktormi:

- **Hospodársky rast** vytváral veľmi priaznivé podmienky na alokáciu aktív do úverov na Slovensku vzhľadom na expanziu podnikateľských aktivít a rast kúpyschopnosti obyvateľstva.
- **Dlhodobo obozretná politika** bánk na Slovensku v procese poskytovania úverov s relatívne prísnyim posudzovaním rizikového profilu klientov.
- **Nízka rozvinutosť a medzinárodná integrácia** slovenského bankového sektora v čase tvorby prvotných príčin finančnej krízy, kedy začínal sektor fungovať v nových podmienkach po jeho reštrukturalizácii a ozdravení.

Bankový sektor vs. hospodárska kríza

Nepriaznivá situácia na finančných trhoch sa predovšetkým kvôli ochladzovaniu úverovej aktivity cez kanál agregátneho dopytu preliala aj do reálnej ekonomiky. Bankový sektor vo svete tak po krátkom období určitej stabilizácie a vysporiadani sa s vlastníctvom tzv. toxických aktív stojí pred ďalším významným rizikom prameniacion z neschopnosti splácať úvery.

Zhoršenie situácie vo vývoji ekonomiky SR

Pokles ekonomickej aktivity v hospodárstve SR je badať už v 4. kvartáli 2008, pričom najvýraznejší medzikvartálny pokles HDP zaznamenala ekonomika SR v 1. kvartáli 2009. Prudkú a nečakanú zmenu vo vývoji ekonomiky dokumentuje aj porovnanie makroekonomických prognóz MF SR zo septembra 2008 a septembra 2009. Medzi časom prípravy jednotlivých prognóz uplynulo iba 12 mesiacov, avšak charakter prognóz je diametrálne odlišný.

Porovnanie prognózy HDP zo septembra 2008 a septembra 2009				
		2009	2010	2011
HDP v bežných cenách	prognóza september 2008	74,8	81,5	88,5
	prognóza september 2009	63,6	67,4	72,4
	rozdiel, mld. €	-11,2	-14,1	-16,1
HDP reálny rast, %	prognóza september 2008	6,5	6,1	5,8
	prognóza september 2009	-5,7	1,9	4,1
	rozdiel, p.b.	-12,2	-4,2	-1,7

Zdroj: MF SR

Prejavy hospodárskej krízy:

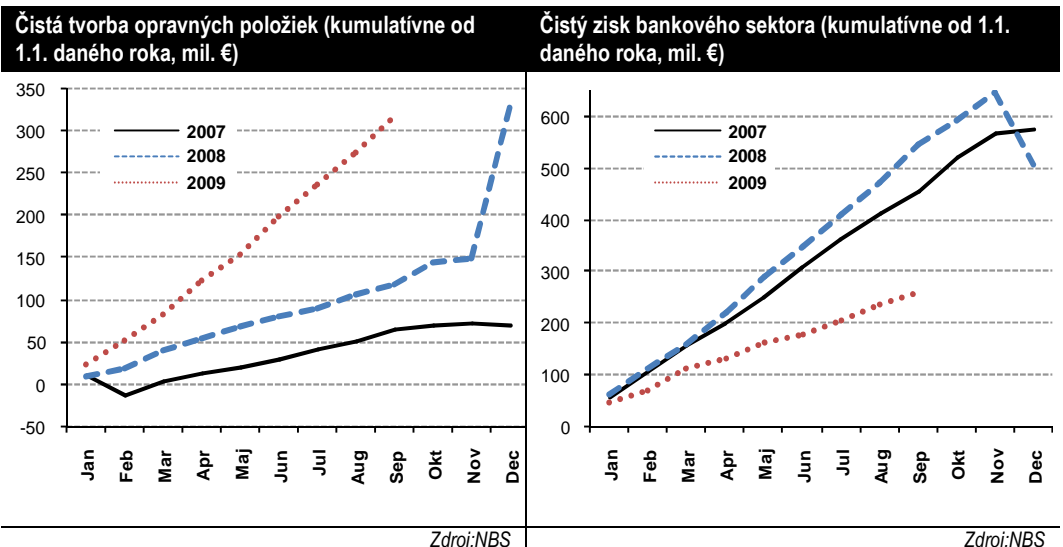
Zhoršený vývoj ekonomiky SR, premietnutý do rastúcej platobnej neschopnosti subjektov, sa prejavuje vo viacerých ukazovateľoch bankovej štatistiky. Bankám rastú objemy zlyhaných úverov, musia tvoriť čoraz výraznejšie opravné položky, čo sa prejavuje v poklese zisku, či obmedzovaní poskytovania úverov.

Tvorba opravných položiek

Čistá tvorba opravných položiek dosiahla za prvých 9 mesiacov roka 2009 hodnotu 316 mil. €, čo je výrazný nárast oproti hodnote 118 mil. € za rovnaké obdobie roku 2008, resp. 64 mil. € v roku 2007. Znamená to, že banky už priamo počítajú zhoršenie ekonomickej situácie prostredníctvom rastúcej neschopnosti podnikov a obyvateľstva splácať svoje úvery. Platobná neschopnosť sa mierne zvýšila už v priebehu roka 2008, k výraznejšej tvorbe opravných položiek prišlo až od decembra 2008.

Pokles zisku

Rastúca tvorba opravných položiek je aj hlavnou príčinou výrazného poklesu ziskov slovenských bánk. Čistý zisk bankového sektora za obdobie január až september 2009 dosiahol 260 mil. € a oproti rovnakému obdobiu roka 2008 poklesol o viac ako 50%.

Zdroj: NBS

Zdroj: NBS

Rast objemu zlyhaných úverov

Vplyv hospodárskej krízy možno vidieť aj na raste objemu zlyhaných úverov. Ich podiel na celkových úveroch sa pohyboval v predošlých rokoch relatívne stabilne pod úrovňou 2,5%. V roku 2009 už však dochádza k ich kontinuálnemu rastu a podiel zlyhaných úverov na celkových úveroch prekročil v septembri 2009 hranicu 4,5%.

Ochladzovanie úverovej aktivity

Dôsledkom rastúcej opatrnosti a neistoty budúceho vývoja je aj ochladzovanie úverovej aktivity, resp. stagnácia v raste poskytovaných úverov. Medziročný rast objemu úverov v ekonomike prevyšoval v posledných rokoch takmer nepretržite 20%, od konca roku 2008 však dochádza na medziročnej báze k výraznému spomaleniu rastu úverov (medziročný rast úverov v ekonomike dosiahol v septembri 2009 hodnotu 3,8%), na medzimesačnej báze nastala ich stagnácia. Znamená to, že banky poskytujú v jednotlivých mesiacoch nové úvery iba približne v hodnote splátok existujúcich úverov v danom mesiaci.

Medziročný pokles rastu úverov je charakteristický pre podniky ako aj obyvateľstvo, avšak úvery obyvateľstvu si zachovávajú mierny medzimesačný nárast, na rozdiel od stagnácie resp. poklesu úverov podnikom.

Existuje viacero príčin stagnácie rastu úverov v ekonomike, pričom na pozadí všetkých stojí prebiehajúca kríza. Jednotlivé príčiny možno nájsť na strane bánk, podnikov ako aj domácností:

Banky:

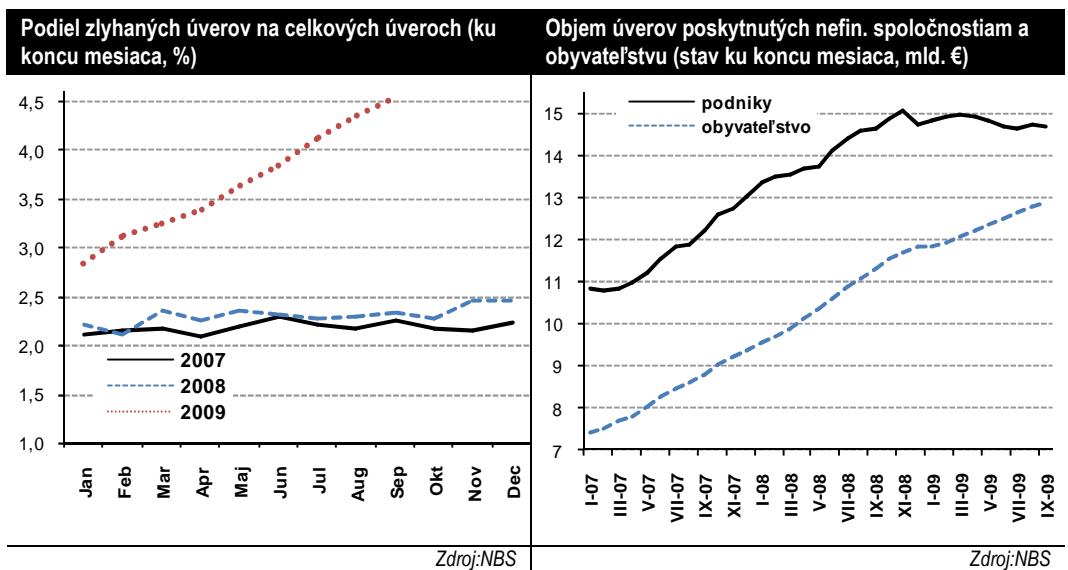
- Sprísnenie kritérií na poskytovanie úverov, detailnejšie posudzovanie žiadateľov o úver, v súvislosti s obavami o budúce finančné výsledky podnikov a stabilitu mzdových príjmov obyvateľstva.
- Potreba zdrojov na krytie tvorby opravných položiek.

Podniky:

- Obmedzovanie investičných aktivít kvôli nejasnému budúcemu vývoju, a s tým spojený nezáujem o investičné úvery.

Obyvateľstvo:

- Obavy o udržanie pracovných miest a s tým spojená zvýšená opatrnosť pri zadlžovaní sa.
- Odkladanie nákupu nehnuteľností a s tým spojeného financovania prostredníctvom hypotekárnych úverov kvôli poklesu cien nehnuteľností v snahe zrealizovať nákup za najlepšiu cenu.

Aj napriek zhoršeniu situácie je slovenský bankový sektor v relatívne priaznivej situácii

Je zrejmé, že hospodárska kríza má (na rozdiel od finančnej krízy) na slovenský bankový sektor vplyv. Vzhľadom na rozsah súčasnej krízy je však situácia v sektore stále relatívne priaznivá a banky riešia rast platobnej neschopnosti klientov štandardným spôsobom, bez najmenšieho ohrozenia ich bežného fungovania. Slovenské banky, na rozdiel od mnohých bánk v krajinách západnej Európy, nepotrebujú žiadne záchranné balíčky od štátu, stále dokážu ako sektor dosahovať zisk a zachovať svoju likviditu a solventnosť bez najmenších obmedzení.